

მაღხაზ მაცაბერიძე

საბჭოთა კავშირი:
იდეოლოგია და პოლიტიკა
სალექციო კურსი

ლექცია 1.
შესავალი
ბოლშევიზმის აღზევება

თბილისი
2019

შინაარსი

შესავალი	4
1.საბჭოთა კავშირის ისტორიის შესწავლის პოლიტიკური კონტექსტი	5
1.1.საბჭოური „საბჭოთა კავშირის ისტორიის“ პოლიტიკური მიზნები: როგორ იქმნებოდა საბჭოთა კავშირის ისტორია	5
1.2.როგორ სწავლობდნენ საბჭოთა კავშირს დასავლეთში?	7
1.3.რატომ ენანება პუტინს საბჭოთა კავშირის დაშლა.....	9
2.ბოლშევიზმი - სახელმწიფო სოციალიზმის სახეობა	12
2.1.სახელმწიფო სოციალიზმის იდეა	12
2.2.ბოლშევიზმი	13
ჩანართი.....	15
შალვა ამირეჯიბი ბოლშევიზმის შესახებ	15
ნოე ჟორდანიას ბოლშევიზმის შესახებ	16
2.3.ბოლშევიზმის დაბადება	16
2.4.ბოლშევიკების მოსვლა ხელისუფლების სათავეში...18	
2.5.საბჭოთა წყობილება	21
ჩანართი.....	23
„წითელი ტერორი“ ციფრებსა და ფაქტებში	23
3. ბოლშევიკები და „ეროვნული საკითხი“	26

3.1. ეროვნული საკითხის მარქსისტული ხედვა.....	26
3.2. ბოლშევიკების დამოკიდებულება ეროვნული საკითხისადმი.....	27
3.3. ეროვნული საკითხის „ბოლშევიკური“ გადაწყვეტა: 1918-1921 წლები.....	28
ჩანართი.....	31
ნოე ჟორდანიას ეროვნული საკითხისადმი ბოლშევიკების დამოკიდებულებაზე.....	31
3.4. სამოქალაქო ომში ბოლშევიკების გამარჯვება და საბჭოთა სისტემის ტერიტორიული გაფართოება.....	32
3.5. ბოლშევიკები „იმპერიულ“ და „ადგილობრივ“ ნაციონალიზმს შორის.....	36

დანართი

როგორ გაჰკიცხეს ქართველმა მუშებმა სტალინი	38
---	----

შესავალი

საბჭოთა კავშირი იყო სახელმწიფო, რომელმაც იარსება 1922 წლის 30 დეკემბრიდან 1991 წლის 22 დეკემბრამდე და ცოტა დააკლდა 70 წლის „იუბილის“ აღნიშვნამდე. ეს სახელმწიფო ემყარებოდა სპეციფიურ იდეოლოგიას, რომელსაც ოფიციალურად მარქსიზმ-ლენინიზმი ეწოდებოდა და მისი მომხრეების მიერ ერთადერთ „მეცნიერულ“ იდეოლოგიად იყო გამოცხადებული. მარქსიზმ-ლენინიზმს საფუძვლად ედო სოციალური ინჟინერიის იდეა და მიზნად ისახავდა ახალი, კომუნისტური საზოგადოების მშენებლობას, სადაც გადაჭრილი იქნებოდა ყველა წინააღმდეგობა და ადამიანები ბედნიერად იცხოვრებდნენ, კომუნიზმის ასაშენებლად კი დასაშვები იყო ძალადობრივი მეთოდების ფართოდ გამოყენება. ამ იდეოლოგიის რიგი დებულებები დროთა განმავლობაში იცვლებოდა, მიმდინარე პოლიტიკური კონიუნქტურიდან გამომდინარე, თუმცა არსი უცვლელი რჩებოდა.

საბჭოთა კავშირის შექმნა, მისი საშინაო და საგარეო პოლიტიკა, მარქსიზმ-ლენინიზმის სახელით ხორციელდებოდა და ამ იდეოლოგიით აღჭურვილი კომუნისტური პარტიის „ბრძნული“ საქმიანობის შედეგად მიიჩნეოდა.

ამიტომ, სანამ საბჭოთა კავშირის ისტორიის ძირითად ეტაპებზე ვისაუბრებდეთ, მოკლედ უნდა განვიხილოთ, თუ რას წარმოადგენდა მარქსიზმ-ლენინიზმი, როგორი იყო ამ იდეოლოგიის უმთავრესი დებულებები, ვინ იყვნენ ბოლშევიკები და როგორ მოვიდნენ ხელისუფლების სათავეში; როგორ ჩამოყალიბდა საბჭოთა სახელმწიფო, რომლის საფუძველზეც შემდეგ საბჭოთა კავშირი შეიქმნა.

საბჭოთა კავშირი, ფაქტობრივად, რუსეთის სახელმწიფოს ფორმა იყო, რადგანაც ე. წ. „მოკავშირე რესპუბლიკებს“ არანაირი „სუვერენიტეტი“ არ გააჩნდათ, ყველაფერი მოსკოვიდან იმართებოდა.

სამწუხაროდ, საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში მოაქციეს და თავის თავზე იწვნია შვიდი ათეული წლის განმავლობა-

ში მიმდინარე „საზოგადოების გარდაქმნის“ კომუნისტური ექსპერიმენტი. ამიტომ საბჭოთა კავშირის შესახებ საუბრისას, ყოველთვის უნდა შევეხოთ საქართველოში არსებულ ვითარებასაც.

1. საბჭოთა კავშირის ისტორიის შესწავლის პოლიტიკური კონტექსტი

1.1. საბჭოური „საბჭოთა კავშირის ისტორიის“ პოლიტიკური მიზნები: როგორ იქმნებოდა საბჭოთა კავშირის ისტორია

საბჭოთა კავშირში არსებობდა რიგი დისციპლინები, რომელთაც მეცნიერული ღირებულება არ გააჩნდათ და პოლიტიკური-იდეოლოგიურ დისციპლინებს წარმოადგენდნენ: პარტიის ისტორია, საბჭოთა კონსტიტუცია, რაც შეეხება ისტორიის ზოგად კურსს საბჭოთა მმართველებს თავიდან ისტორიისადმი აგდებული დამოკიდებულება ჰქონდათ, მათთვის მთავარი იყო არა „ისტორიის ფაქტები“, არამედ „ისტორიის განვითარების კანონზომიერებანი“, რომლებიც, მათი მტკიცებით, მარქსიზმმა აღმოაჩინა. 1921 წელს საბჭოთა სკოლებში შემოიღეს საზოგადოებათმცოდნეობის კურსი, სადაც აქცენტი კლასობრივ ბრძოლაზე, რევოლუციებზე და მშრომელთა ცხოვრებაზე კეთდებოდა. 1918 წლიდან არსებობდა ისეთი საგნები, როგორცაა „სოციალიზმის ისტორია“, „შრომის ისტორია“, „ხელოვნების ისტორია“. ისტორიის შესწავლაში აბსტრაქტულ-სოციოლოგიური მიდგომა ბატონობდა.

თუმცა, ბოლშევიკები მალე მიხვდნენ ისტორიის, განსაკუთრებით - ისტორიის სასკოლო დისციპლინების მნიშვნელობას. ისტორიის მეშვეობით შეიძლებოდა მასების ცნობიერების ფორმირება.

1934 წლის 15 მაისს საკ. კპ (ზ) ცენტრალურმა კომიტეტმა და სახ-კომსაბჭომ¹ მიიღეს დადგენილება „საბჭოთა კავშირის სკოლებში სა-მოქალაქო ისტორიის სწავლების შესახებ“.

1934 წლიდან, როდესაც კვლავ დაუბრუნდნენ ისტორიის სწავ-ლებას, შემოიღეს საგანი „საბჭოთა კავშირის ისტორია“ სახელიდან გამომდინარე, ეს კურსი მართებული იქნებოდა დაეწყოთ 1917-1922 წლებიდან, მაგრამ ასე არ მოიქცნენ. ამ საგანს ჰქონდა ქვესათაურიც „უძველესი დროიდან დღემდე“. საბჭოთა კავშირის იმდროინდელი საზღვრებიდან გამომდინარე, ყოველივე, რაც ისტორიაში ამ ტერიტო-რიაზე მოხდა, საბჭოთა კავშირის ისტორიის ნაწილი იყო. შესაბამი-სად, საბჭოთა კავშირის ისტორიის კურსი იწყებოდა თემით „პირველ-ყოფილი თემური წყობილება ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე“, ცალკე თავი ეთმობოდა უძველეს ურარტუს სახელმწიფოს, რომელიც ახლო აღმოსავლეთში 3.300 წლის წინ არსებობდა, ასევე ცალკე იყო საუბარი ჩრდილოეთ შავიზღვისპირეთში ანტიკურ პერიოდში არსებულ ბერ-ძნულ ქალაქ-სახელმწიფოებზეც და ა.შ.

თუმცა, „საბჭოთა კავშირის ისტორია“ რეალურად რუსეთის ის-ტორია იყო. სხვა ხალხების შესახებ გაკვრით საუბრობდნენ, ერთ პა-რაგრაფში იყო მოქცეული რამდენიმე ხალხის რამდენიმე საუკუნის ისტორია, თანაც ისე, რომ დაესაბუთებინათ რუსეთთან მათი შეერთე-ბის გარდღვეალობა. ხაზგასმული იყო, რომ რუსეთი არავის იპყრობ-და, ყველა ხალხი რუსეთს „ნებაყოფლობით“ უერთდებოდა და მათ-თვის ეს იყო უდიდესი პროგრესული მოვლენა.

საბჭოთა პერიოდში, საბჭოთა კავშირში შემავალ ყველა ხალხს ჰქონდა „რუსეთთან ნებაყოფლობით შეერთების“ თარიღი, რომელსაც პერიოდულად ზეიმით აღნიშნავდნენ, ასევე საზეიმო იყო ამა თუ იმ ხალხის „გასაბჭოების“, ანუ რუსეთის წითელი არმიის მიერ ამ ქვეყნის დაპყრობის თარიღი.

¹ ესაა შემოკლებით საკავშირო კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკების) და მთავრობა - „სახალხო კომისართა საბჭო“.

საბჭოთა კავშირის ისტორიის უძველესი დროიდან დაწყების მიზეზი ადვილად მისახვედრი იყო. საბჭოთა კავშირში შემავალ ხალხებს უნდა შეეგნოთ, რომ მათ, მიუხედავად ადრინდელი განსხვავებისა, „საერთო ისტორიული ბედი“ ჰქონდათ, თითქოს მათი წინაპრები იმიტომ არსებობდნენ, რომ შთამომავლობა საბჭოთა კავშირში მოხვედრილიყო,

1967 წელს, ოქტომბრის რევოლუციის 50-ე წლისთავზე საბჭოთა კავშირის იმდროინდელმა ლიდერმა ლეონიდ ბრეჟნევმა აღნიშნა, რომ შეიქმნა ადამიანთა ახალი ისტორიული ერთობა - **საბჭოთა ხალხი**. რა თქმა უნდა ეს იყო „რუსიფიკაციის პოლიტიკის“ მიღწევების დაფიქსირება და განაცხადი მის შემდგომ გაგრძელებაზე.

საბჭოთა კავშირის ნამდვილი ისტორიის შესწავლა კომუნისტ ლიდერებს არ აინტერესებდათ და შეუძლებელიც იყო. როგორც უკვე ითქვა, შესწავლისთვის აუცილებელი ინფორმაცია გასაიდუმლოებული იყო, ასევე არსებობდა მკაცრი ცენზურა და „იდეოლოგიური გადაცდომისთვის“ მკვლევარი ისჯებოდა. ხელისუფლებას სჭირდებოდა მხოლოდ შერჩეული ფაქტებისა და პროპაგანდისტული მითებისაგან შემდგარი ტექსტი, რომელიც ყოველ მოცემულ მომენტში ამართლებდა და განამტკიცებდა კომუნისტური პარტიის „ბრძნულ“ პოლიტიკურ კურსს.

1.2. როგორ სწავლობდნენ საბჭოთა კავშირს დასავლეთში

საბჭოთა კავშირი, მისი არსებობის მანძილზე დიდ საფრთხეს წარმოადგენდა დასავლეთისთვის და მას, განსაკუთრებით „ცივი ომის“ დროს გულდასმით სწავლობდნენ. ამ პერიოდში დასავლეთში სპეციალური დისციპლინა - „სოვეტოლოგია“ არსებობდა. მარტო აშშ-ში დაახლოებით 200 დიდი და პატარა სოვეტოლოგიური ცენტრი არსებობდა. სოვეტოლოგებს მუშაობა რთულ პირობებში უხდებოდათ - საბჭოთა კავშირში თითქმის ყველა სახის ინფორმაცია (სტატისტიკური, საარქივო და სხვა) გასაიდუმლოებული იყო.

საბჭოთა კავშირში ყოველთვის არსებობდა მკაცრი ცენზურა და მიზანმიმართულად ვრცელდებოდა დეზინფორმაცია.

სოვეტოლოგებისთვის ინფორმაციის მიღების ძირითადი წყარო იყო საბჭოთა კავშირში გამომავალი პრესა, სადაც „სტრიქონებს შორის“ უნდა ეძებნათ აზრი და დაზვერვის მონაცემები, ასევე საექსპერტო შეფასებები.

იმის გამო, რომ საბჭოთა კავშირში პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღება დახურული იყო, ჩამოყალიბდა სოვეტოლოგიის განშტოება - კრემლოლოგია, რომელიც ცდილობდა გარკვეულიყო, გადაწყვეტილებების მიღების დროს საბჭოთა პარტიული და სამეურნეო ზედაფენა რა პრინციპებით და მეთოდებით ხელმძღვანელობდა.

შეიძლება დავასახელოთ ცნობილი სოვეტოლოგები ზბიგნევ ბჟეზინსკი, ჯორჯ კენანი, სტივენ კოენი, კონდოლიზა რაისი, რიჩარდ პაიპსი, ლორენ გრეჰემი, მიხეილ ვოსლევსკი, აბდურახმან ავტორხანოვი და სხვები.

ცივი ომის დამთავრების შემდეგ აშშ-ში ინტერესი რუსეთის კვლევებისადმი მკვეთრად შემცირდა, თუმცა პუტინის პოლიტიკამ, განსაკუთრებით უკრაინაში შეჭრამ, დასავლეთისთვის რუსეთი კვლავ თავსატეხად აქცია.

1.3. რატომ ენანება პუტინს საბჭოთა კავშირის დაშლა

საბჭოთა კავშირი მარტო წარსული არ არის, ის თანამედროვე პოლიტიკის ნაწილია. დღევანდელი რუსეთის ლიდერებს კვლავ აქვთ იმ ტერიტორიაზე დომინირების პრეტენზია, რომელიც საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში იყო მოქცეული. რუსეთში „ველიკოდერჟავულად“ განწყობილ მმართველებს და საზოგადოების არცთუ მცირე ნაწილს მიაჩნია, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლა შემთხვევითობა იყო, შიდა და გარე „ბოროტი ძალების“ ნამოქმედარი, თორემ მას თავისუფლად შეეძლო არსებობის გაგრძელება.

რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტმა ვლადიმერ პუტინმა 2005 წელს ფედერალური კრებისადმი მიმართავაში საბჭოთა კავშირის დაშლას „საუკუნის უდიდესი გეოპოლიტიკური კატასტროფა“ უწოდა. მისი თქმით, ათეულობით მილიონი თანამემამულე აღმოჩნდა ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, რაც რუსი ხალხისთვის ნამდვილ დრამად იქცა. პუტინის თქმით, „ტერორისტულმა ინტერვენციამ დაარღვია ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობა“ და „დაშლის ეპიდემია თავად რუსეთსაც გადაედო“. პუტინის თქმით, არასწორია ყველა ამ პოლიტიკური და ეკონომიკური კატაკლიზმის განხილვა საბჭოთა სისტემის აგონიად.²

პუტინის ამ სიტყვებს მაშინვე გამოეხმაურნენ. „XX საუკუნის უდიდესი კატასტროფა იყო არა საბჭოთა კავშირის დაშლა, არამედ მისი შექმნა“, - აღნიშნა „ფაინენშლ თაიმსის“ მიმომხილველმა მარტინ ვულფმა.³ პუტინის სიტყვები მოწმობს იმას, რომ რუსეთი არ გათავისუფლებულა იმპერიული ცნობიერებისაგან და საბჭოთა კავშირის დაშლა მათთვის მიუღებელია

საბჭოთა კავშირის დაშლის თემას პუტინი შემდგომშიც არაერთხელ დაუბრუნდა, კვლავ მიიჩნევდა მას გეოპოლიტიკურ კატას-

² Владимир Путин: "Распад СССР - крупнейшая геополитическая катастрофа века"- 25 апреля 2005, — <https://regnum.ru/news/444083.html>

³ Россия - "Венесуэла с ракетами"? - 11 мая 2005 г.,- http://news.bbc.co.uk/hi/russian/press/newsid_4535000/4535337.stm#3

ტროფად და ხაზს უსვავდა, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლა სულაც არ იყო გარდუვალი. 2016 წლის 23 სექტემბერს რუსეთის სახელმწიფო სათათბიროში არჩეული პარტიების ხელმძღვანელებთან შეხვედრის დროს პუტინმა აღნიშნა, რომ უარყოფითად უყურებდა საბჭოთა კავშირის დაშლას და მიჩნევდა, რომ „სულაც არ იყო აუცილებელი ამის გაკეთება“. პუტინის აზრით, მაშინ საჭირო იყო რეფორმების გატარება, მათ შორის „დემოკრატიული ხასიათის ცვლილებების“. საბჭოთა კავშირის დაშლაზე კი პასუხისმგებლობა დააკისრა კომუნისტურ პარტიას, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის დროს ხელისუფლების სათავეში იყო.⁴

პუტინს საბჭოთა კავშირი რუსეთის სახელმწიფოდ მიაჩნია, რომელიც „არასწორად იყო აგებული“. 2016 წლის იანვარში პუტინმა გააკრიტიკა ლენინიც სახელმწიფოს ეროვნულ-ტერიტორიული პრინციპით აშენებისთვის. პუტინის თქმით, 1922 წელს სხვადასხვა გეგმებით „ავტონომიზაციისა და ასე შემდეგ - ატომური ბომბი ჩადეს იმ შენობის საძირკველში, რომელსაც რუსეთი ეწოდება და ის შემდეგ აფეთქდა“.⁵

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემთხვევითობად, კატასტროფად და „ზიანის მომტანად“ გამოცხადება გასაგები გახდება, თუკი გავითვალისწინებთ, რომ პუტინი ე. წ. „პოსტსაბჭოთა სივრცეში“ ინტეგრაციული პროცესების დაჩქარებას ცდილობს „დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის“ გვერდით ვითარდება „ევრაზიის ეკონომიკური კავშირი“ (რუსეთი, ყაზახეთი, ბელორუსი, სომხეთი, ყირგიზეთი).

საბჭოთა კავშირის ახალი ფორმით აღდგენას არ გამორიცხავს საბჭოთა კავშირის უკანასკნელი ლიდერი მიხეილ გორბაჩოვი. „ასეთი კავშირის შექმნა სრულიად შესაძლებელია ძველ საზღვრებში და

⁴ «Вы знаете, как я отношусь к развалу Советского Союза»- 23 сентября 2016 - <https://regnum.ru/news/polit/2184253.html>

⁵ Создание СССР или за что Путин Ленина критиковал-24 января 2016 - <http://demotivation.me/images/20111117/384yr13pkfc7.jpg>

ძველი შემადგენლობით, თუმცა კავშირში გაწევრიანება ნებაყოფლობითი იქნება,“-აღნიშნა 2016 წელს გორბაჩოვმა.⁶

საქართველოში, როგორც საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვა აჩვენებს, საბჭოთა კავშირისადმი დამოკიდებულება არაერთგვაროვანია. 2017 წელს ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, გამოკითხულთა 48%-ის აზრით საბჭოთა კავშირის დაშლა საქართველოსთვის კარგი მოვლენა იყო, 42% კი ცუდ მოვლენად მიიჩნევდა. 10%-ს კი ამ კითხვაზე პასუხი არ ჰქონდა.⁷ 2018 წელს ჩატარებული სხვა კვლევის თანახმად კი საქართველოს მოსახლეობის 15-20%-ს კვლავ საბჭოთა კავშირის ნოსტალგია აქვს.⁸

⁶ გორბაჩოვი საბჭოთა კავშირის აღდგენას არ გამორიცხავს -13.12.2016 - <http://primenewsgeorgia.ge/com/news/view/13999>

⁷ გამოკითხულთა 42 % მიიჩნევს, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლა ცუდი მოვლენა იყო - NDI- 12 მაისი 2017 - <http://reginfo.ge/politics/item/418-gamokitxulta-42-miichnews%2C-rom-sabchota-kavshiris-dashla-zudi-movlena-iybo-%E2%80%93-ndi>

⁸ კვლევა: საქართველოს მოსახლეობის 15-20% კვლავ საბჭოთა კავშირის ნოსტალგია აქვს - 02 ივლისი 2018, <https://imednews.ge/ge/saqartvelo/68328/kvleva-saqartvelos-mosakhleobis-1520-kvlav-sabchota-kavshiris-nostalgia-aqvs>

2. ბოლშევიზმი - სახელმწიფო სოციალიზმის სახეობა

2.1. სახელმწიფო სოციალიზმის იდეა

სახელმწიფო სოციალიზმი როგორც იდეოლოგია მე-19 საუკუნეში ჩამოყალიბდა. მისი წარმომადგენლები თავს სოციალური სამართლიანობისათვის მებრძოლებად და ლიბერალური ტრადიციის გამგრძელებლებად მიიჩნევდნენ. მათი აზრით, თუკი შეიძლებოდა ზრუნვა ადამიანთა პოლიტიკური თანასწორობის მიღწევაზე, მაშინ რატომ არ შეიძლებოდა ზრუნვა მათი ქონებრივი, სოციალურ-ეკონომიკური თანასწორობის მისაღწევად? საკითხი ამგვარი დაყენება ამოსავალი დებულება იყო სახელმწიფო სოციალიზმისათვის.

სოციალისტებს სჯეროდათ, რომ შეიძლებოდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ტოტალური (ყოვლისმომცველი) დაგეგმვა, შესაძლებლად მიაჩნდათ ახალი, სრულყოფილი სოციალური მექანიზმის შექმნა. ეს იდეა გაგრძელება და განვითარება იყო ლიბერალების მცდელობისა გონიერ საწყისებზე გარდაექმნათ საზოგადოება.

მომავალი სოციალური გადატრიალების მთავარ იარაღად ამ მიმართულების სოციალისტები მიიჩნევდნენ სახელმწიფოს, რომელსაც უნდა გაეუქმებინა კერძო საკუთრება, თავის ხელში მოექცია მიწა, ფაბრიკა-ქარხნები, ბანკები, პერიოდული კრიზისებით მოცული საზაზრო ეკონომიკა შეეცვალა გონივრული დაგეგმვით. სახელმწიფოს უნდა აღეზარდა „ახალი ადამიანი“ - თავისუფალი ეგოიზმისაგან, დაემყარებინა სოციალური თანასწორობა.

მე-19 საუკუნეში სახელმწიფო სოციალიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენლები იყვნენ ფრანგები ანრი სენ-სიმონი, ლუი ოგიუსტ ბლანკი, ლუი ბლანი, ეტიენ კაბე და გერმანელები ვილჰელმ ვეიტლინგი, ფერდინანდ ლასალი, კარლ მარქსი და ფრიდრიხ ენგელსი.

სახელმწიფო სოციალიზმის თეორია და პრაქტიკა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარსა და მე-20 საუკუნეში მჭიდროდ უკავშირდება გერმანელი მოაზროვნეების კარლ მარქსის (1818-1883) და ფრიდრიხ ენგელსის (1820-1895) სახელებს. მათი შეხედულებები, რიგ შემთხვე-

ვებში, სცილდებოდა სახელმწიფო სოციალიზმის ფარგლებს, მაგრამ სწორედ მათ მოახდინეს გადამწყვეტი ზეგავლენა სახელმწიფო სოციალიზმის ჩამოყალიბებაზე მრავალ ქვეყანაში. მარქსიზმს თავის ოფიციალურ იდეოლოგიად მიიჩნევდნენ სოციალ-დემოკრატიული პარტიები.

2.2. ბოლშევიზმი

სახელმწიფო სოციალიზმის რადიკალური ფორმა, რომელიც ისტორიაში შევიდა „ბოლშევიზმის“ ან „კომუნიზმის“ სახელით, ჩამოყალიბდა რუსეთში მე-20 საუკუნის დასაწყისში.⁹ კომუნიზმს როგორც იდეურ მიმდინარეობას, რა თქმა უნდა ხანგრძლივი ისტორია აქვს, მაგრამ ბოლშევიკების მიერ ამ სახელწოდების მიღებამ ბოლშევიზმი და კომუნიზმი სინონიმებად აქცია.

ბოლშევიზმი წარმოიშვა სოციალ-დემოკრატიისაგან, მას უკავშირდებოდა იდეურად, მაგრამ ჩამოყალიბდა დამოუკიდებელ პოლიტიკურ ძალად და განაპირობა საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი სისტემის ფორმირება. უფრო მეტიც, ამ იდეოლოგიის შესაბამისად ჩამოყალიბდა ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის, ევროპის სოციალისტური ქვეყნების, მონღოლეთის, ჩრდილოეთ კორეის, ვიეტნამის, ლაოსის, კუბის კომუნისტური რეჟიმები. 1980-იანი წლების შუა ხანებისათვის გამარჯვებული ბოლშევიზმის („მარქსიზმ-

⁹ ბოლშევიზმის შესახებ ლენინი ამბობდა: „ბოლშევიზმი, როგორც პოლიტიკური აზრის მიმდინარეობა და როგორც პოლიტიკური პარტია, 1903 წლიდან არსებობს“.

ლენინიზმის“) დროის ქვეშ ცხოვრობდა დაახლოებით 1,3 მილიარდი ადამიანი.

ბოლშევიზმის სინონიმია **ლენინიზმი**. ლენინი და ბოლშევიკები გამოირჩეოდნენ რადიკალიზმით როგორც არსებული რეჟიმის, ისე პოლიტიკური ოპონენტების მიმართ, ისინი უარს ამბობდნენ სხვა მიმდინარეობებთან თანამშრომლობაზე და მოქმედებდნენ პრინციპით: „ვინც ჩემთან არაა, ჩემი მტერია“. ბოლშევიკები მკაცრად სტრუქტურირებულ და დისციპლინირებულ პარტიას წარმოადგენდნენ.

ბოლშევიზმის კიდევ ერთი ნიშანი მორალის თავისებური გაგება იყო. პრინციპი „მიზანი ამართლებს საშუალებას“ ულაპარაკოდ ჰქონდათ გათავისებული. აუცილებლობის შემთხვევაში უნდა გამოეყენებინათ ნებისმიერი სტრატეგია, ნებისმიერი ტყუილი, მიემართათ უკანონო ქმედებებისათვის, დაემაღლათ სიმართლე. ყველაზე ამორალური მოქმედება მიიჩნეოდა კანონიერად და აუცილებლად, თუკი ეს მათი აზრით წაადგებოდა კომუნისტური რეჟიმის ინტერესებს. ეს მიდგომა ყველაზე კარგად ჩამოაყალიბა ლევ ტროცკიმ - „მათი მორალი და ჩვენი: მორალურია ყველაფერი ის, რაც ემსახურება რევოლუციას, ამორალურია ის, რაც ზიანს აყენებს რევოლუციას“. რადგანაც პარტიის ხელმძღვანელებმა „მეცნიერულად“ იცოდნენ, რა არის სასარგებლო რევოლუციისთვის და რა აყენებს მას ზიანს, ისინი იყვნენ „უმაღლესი მორალის“ მატარებელნი - განსახიერებდნენ უმაღლეს ავტორიტეტს მეცნიერებასა და ეთიკაში.¹⁰

საბჭოთა კავშირი იყო სახელმწიფო სოციალიზმის საზოგადოება

ეს იყო **სოციალიზმი** - რადგანაც მოხდა წარმოების განსაზოგადოება, კერძო საკუთრების და მასზე დამყარებული კლასების ლიკვიდაცია.

¹⁰ Э.Морен. О природе СССР. Тоталитарный комплекс и новая империя. М., 1995, с.43

ეს იყო სახელმწიფო სოციალიზმი - რადგანაც განსაზოგადოება იყო არა რეალური, არამედ მოჩვენებითი: საკუთრების განკარგვის და ხელისუფლების ფუნქციებს ახორციელებდა პარტიულ-სახელმწიფო აპარატი ანუ ნომენკლატურა და მნიშვნელოვანწილად მის სათავეში მდგომი ბელადი. საბჭოთა კავშირში „სახელმწიფო სოციალიზმმა“ მიიღო მკაფიოდ გამოხატული ტოტალიტარული ხასიათი

ჩანართი

შალვა ამირეჯიბი ბოლშევიზმის შესახებ

არსებობს ოცდათვრამეტი განმარტება, როგორი უნდა იყოს რევოლუცია და საუკეთესოც მათში არაფრად არ ვარგა. ბოლშევიზმი მხოლოდ უსამაგლესი ფორმაა მისი. ბოლშევიზმი არ არის ფიქრი მოწინავე პიროვნებისა, ის არის ბუნება ჩამორჩენილ ადამიანისა. არც ის არის შემთხვევითი, რომ იგი რუსეთში მოხდა. უფრო ნაკლებ შემთხვევითია, რომ მისი ბელადი ლენინი იყო. „მსოფლიო რევოლუციის ბელადის“ დაბადების ორმოცდაათი წლისთავზედ მისმა შეგირდებმა წიგნი გამოსცეს. მაღლობა ღმერთს - იცნობდნენ მასაც და მის ცხოვრებასაც. მაგრამ ერთსაც ვერ წამოსცდა ისეთი რამ შესანიშნავი ან მის ხასიათში, ან მის ცხოვრებაში, რომელიც ამ კაცის მართლა მაღალ თვისებებზეც გვითითებდეს. სხვებზედ მოსწრებული ისევ ქართველი მიხა ცხაკაია გამოდგა. ყველაზე თვალსაჩინო ლენინის ცხოვრებაში, ცხაკაიამ ის დაინახა, რომ ლენინი პარიზის კომუნაზედ ერთი წლით ადრეა დაბადებული. ერთი წელი განსხვავება ვერაფერი „ნიშანია“. ლენინს ეს არ ესმოდა და მისი განხორციელება რუსეთში მოინდომა. უფრო დიდი შეცდომა ლენინისა ის იყო, რომ განიზრახა რა სოციალიზმის დამყარება, წაეჩხუბა ევროპის ყველა სოციალისტებს. მიუხედავად ამისა, მაინც ევროპის რევოლუციის მოლოდინში იყო და დაემართა ის, რაც დაემართა მელას, რომელიც ცხვარს აედევნა: არიქა, დუმა დავარდებო! ცხვარს დუმა არ დავარდა და მაშინ, ბოლშევიზმი ევროპიდან აზიაში გადავარდა...

შალვა ამირეჯიბი. თხზულებანი, წიგნი მეორე, თბილისი, 1998, გვ.229

ნოე ჟორდანიას ბოლშევიზმის შესახებ

...ყველა რეჟიმთა შორის ბოლშევიზმი ყველაზე უფრო გაჟღენთილია სამხედრო სულით, აფრიალებული აქვს ომის დროშა. საბჭოთა რეჟიმის გავრცელება ხიშტით ეს მისი თანდაყოლილი დოქტრინაა. მან ეს განახორციელა საქართველოში, კავკასიის სხვა რესპუბლიკებში, უკრაინაში და სხ.

„ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1933, N 31

2.3. ბოლშევიზმის დაბადება

რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის II ყრილობაზე, 1903 წელს, სოციალ-დემოკრატები, პარტიის ორგანიზაციის თაობაზე დისკუსიის დროს, ორ ნაწილად გაიყვნენ: მარტოვის მომხრეები იცავდნენ „რბილ“ პოზიციას, რომლის თანახმადაც პარტიის წევრი შეიძლება ყოფილიყო ნებისმიერი, ვინც კი იდეურად თანაუგრძნობდა პარტიას და მატერიალურად ეხმარებოდა მას; ლენინის მომხრეები იცავდნენ „მკაცრ“ პოზიციას - პარტიის წევრი შეიძლება ყოფილიყო მხოლოდ ის, ვინც აქტიურად მონაწილეობდა მის მუშაობაში, ანუ **პროფესიონალი რევოლუციონერები**. ლენინის მომხრეები ასევე მხარს უჭერდნენ ისეთი წესდების მიღებას, რომელიც პარტიაში მკაცრ დისციპლინას დაამყარებდა და ქვემდგომი ორგანოები ულაპარაკოდ დაემორჩილებოდნენ ზემდგომ ორგანოებს. ამ საკითხზე ლენინის მომხრეებმა ყრილობაზე ხმათა უმრავლესობა მიიღეს და მათ „ბოლშევიკები“ ეწოდათ, მარტოვის მომხრეებს კი „მენშევიკები“. თანდათა-

ნობით ორივე ფრაქციამ დამოუკიდებლად დაიწყო მოქმედება და ორ პოლიტიკურ ძალად ჩამოყალიბდა.¹¹

მარტოვის ფორმულირება	ლენინის ფორმულირება
რსდმპ წევრი შეიძლება იყოს პირი, ვინც იზიარებს მის პროგრამას და პარტიას ეხმარება მატერიალურად	პარტიის წევრი შეიძლება იყოს ის, ვინც აღიარებს მის პროგრამას და პარტიას მხარს უჭერს როგორც მატერიალურად, ისე პირადი მონაწილეობით ერთ-ერთ პარტიულ ორგანიზაციაში

ბოლშევიკებსა და მენშევიკებს შორის არ არსებობდა პრინციპული განსხვავება ისტორიის ან პროგრესის გაგებაში, ორივე თავის იდეოლოგიად მარქსის მოძღვრებას მიიჩნევდა. ბოლშევიზმის ძირეული განსხვავება მენშევიზმისა და მთლიანად სოციალ-დემოკრატიისაგან თავიდანვე ორგანიზაციულ პრინციპებში მდგომარეობდა. 1902 წელს ნაშრომში „რა ვაკეთოთ“ ლენინი ამტკიცებდა, რომ პარტია უნდა შემდგარიყო მხოლოდ პროფესიონალი რევოლუციონერებისგან, რომლებიც შეცვლიდნენ რუსეთის პოლიტიკურ სისტემას. „მომეცით რევოლუციონერთა პარტია და მე გადავატრიალებ რუსეთს!“ - წერდა ლენინი. ასეთი პოლიტიკა გულისხმობდა მკაცრ დისციპლინას პარტიის შიგნით, მისი წევრების ულაპარაკო მორჩილებას პარტიის ცენტრალური კომიტეტისადმი.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი განსხვავება იყო ბოლშევიკების მკვეთრად ნეგატიური დამოკიდებულება საპარლამენტო სისტემისადმი, თავისუფალი არჩევნების იდეისადმი, მუშაობის ლეგალური მეთოდებისადმი, ადამიანის უფლებებისადმი, საზოგადოების მარ-

¹¹ შემდგომ, ერთ პარტიაში ყოფნის პერიოდში, ლენინი და მისი მომხრეები ხშირად უმცირესობაში იყვნენ, მაგრამ მათ დაუმკვიდრდათ პოლიტიკურად მომგებიანი სახელი „ბოლშევიკები“.

თვაში მოქალაქეთა ნებაყოფლობითი გაერთიანებების მონაწილეობისადმი.

დასავლეთ ევროპაში სოციალ-დემოკრატია მრავალ ქვეყანაში თანდათან შეეზარდა ლიბერალურ წყობას, მონაწილეობდა საპარლამენტო არჩევნებში და ღებულობდა ლიბერალურ და დემოკრატიულ იდეებს, რუსეთში კი ამისთვის უბრალოდ პირობები არ არსებობდა. მართალია 1905-1907 წლების რევოლუციის შედეგად რუსეთში მუშაობა დაიწყო პარლამენტმა - სახელმწიფო სათათბირომ, - მაგრამ მას რეალური ხელისუფლება არ გააჩნდა და ყველაფერს მონარქიული რეჟიმი აკონტროლებდა. ეს დამატებით არგუმენტს აძლევდა ბოლშევიკებს, რომ ხელისუფლების სათავეში მოსვლა მხოლოდ რევოლუციის გზით შეიძლებოდა.

ბოლშევიკები, სოციალ-დემოკრატების მსგავსად, ლაპარაკობდნენ, რომ პარტიამ უნდა „აღზარდოს მასები“, მოამზადოს ისინი სოციალიზმისათვის, მაგრამ უკიდურესობამდე მიჰყავდათ ეს იდეა. ისინი თავს აცხადებდნენ „აღმზრდელიობითი დიქტატურის“ მომხრეებად, რომელიც მოწოდებული იყო შეექმნა „ახალი ადამიანი“.

დიდი როლი ბოლშევიზმის ჩამოყალიბებაში შეასრულა ლენინისა და მისი თანამებრძოლების პიროვნულმა თვისებებმა. შეიძლება ითქვას, რომ ესენი იყვნენ განსხვავებული ფსიქოლოგიური ტიპის ადამიანები. მათ ახასიათებდათ მბრძანებლობისა და ხელისუფლებისაკენ მიდრეკილება, მათთვის უცხო იყო რაიმე საზოგადოებრივი ან მორალური სენტიმენტალობა და მზად იყვნენ ყველა საშუალება გამოეყენებინათ თავისი პოლიტიკური პროგრამის პრაქტიკულად განსახორციელებლად.

2.4. ბოლშევიკების მოსვლა ხელისუფლების სათავეში

მარქსისტების ხედვით საზოგადოება პროგრესის გზით ვითარდება და ერთი ფორმაციიდან მეორეზე გადადის. გამოყოფდნენ ხუთ თანმიმდევრულ ფორმაციას - პირველყოფილი, მონათმფლობელური, ფეოდალური, კაპიტალისტური და კომუნისტური. მეფის რუსეთი,

მათი აზრით, ფეოდალიზმისა და კაპიტალიზმის ნაზავს წარმოადგენდა, სადაც კაპიტალიზმის განვითარებას აფერხებდა ფეოდალიზმის მრავალრიცხოვანი გადმონაშთები, პირველ რიგში მეფის თვითმპყრობელობის არსებობა. ამიტომ პირველი რიგის ამოცანად მიიჩნეოდა ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის განხორციელება და დემოკრატიული თავისუფლებების მოპოვება. ასეთი იყო რუსეთის 1905-1907 წლების რევოლუცია, რომელმაც მარცხი განიცადა.

პირველმა მსოფლიო ომმა რუსეთს მარცხი და ეკონომიკური კრიზისი მოუტანა. შედეგად წარმატებული აღმოჩნდა 1917 წლის თებერვლის რევოლუცია, როდესაც რუსეთის იმპერატორი ნიკოლოზ II გადადგა და ხელისუფლება ე. წ. **დროებითი მთავრობის** ხელში გადავიდა. ხელისუფლებაში მოსული პოლიტიკური ძალები, მათ შორის სოციალისტები (სოციალისტ-რევოლუციონერები, მენშევიკები) თვლიდნენ, რომ გადასაწყვეტია დემოკრატიული ამოცანები და რუსეთში უნდა დამყარებულიყო ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული წყობილება. რუსეთის ეკონომიკური ჩამორჩენილობის გამო, სოციალისტური რევოლუციის განხორციელება მათ შეუძლებლად მიაჩნდათ. ასეთი რევოლუციის და სოციალიზმისკენ წინსვლის ინიციატორი დასავლეთ ევროპის წამყვანი ქვეყნები უნდა ყოფილიყვნენ. დროებითმა მთავრობამ რუსეთის მომავალი სახელმწიფოებრივი წყობილების განსაზღვრისათვის, ანუ კონსტიტუციის შესამუშავებლად დამფუძნებელი კრებ მოიწვია ა.

მაგრამ ასე არ ფიქრობდნენ ბოლშევიკები ლენინის ხელმძღვანელობით. ლენინს მიაჩნდა, რომ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ და სოციალისტურ რევოლუციებს შორის დიდი დროითი შუალედი არ უნდა ყოფილიყო და დაუყოვნებლივ უნდა ეცადათ სოციალისტური რევოლუციის განხორციელება.¹² მისი აზრით, რუსეთი, სწორედ თავისი ჩამორჩენილობის გამო, „სუსტი რგოლი“ იყო „მსოფლიო იმპერიალ-

¹² ამ საკითხში ლენინი დაუახლოვდა ლევ ტროცკის, რომელიც თავის „პერმანენტული რევოლუციის“ თეორიაში ამტკიცებდა, რომ რევოლუციურ ეტაპებს შორის დიდი შუალედი არ უნდა ყოფილიყო.

იზმის ჯაჭვში“ და შესაძლებელი იყო მსოფლიო სოციალისტური რევოლუციის რუსეთიდან დაწყება.

იმის გამო, რომ დროებითმა მთავრობამ მალე გაუცრუა იმედები მოსახლობის დიდ ნაწილს, ბოლშევიკების მხარდამჭერთა რიცხვი სწრაფად გაიზარდა. 1917 წლის 25 ოქტომბერს (ახალი სტილით 7 ნოემბერს) მათ პეტროგრადში განახორციელეს სამხედრო გადატრიალება და დაამხეს დროებითი მთავრობა. მათ მოკავშირეებად პირველ ხანებში მემარცხენე ესერები გამოდიოდნენ, ბოლშევიკებმა 1918 წლის 6 იანვარს გარეკეს წინა დღეს შეკრებილი დამფუძნებელი კრება¹³, რადგანაც მან უარი განაცხადა დაემტკიცებინა ბოლშევიკური ხელი-სუფლებების მიერ მიღებული დეკრეტები.

¹³ დამფუძნებელი კრების 703 არჩეული დეპუტატიდან 229 იყო ესერი, 168 - ბოლშევიკი, 39 - მემარცხენე ესერი, 17 - კადეტი, 16 - მენშევიკი.

2.5. საბჭოთა წყობილება

მარქსისტული შეხედულების თანახმად, სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ უნდა დამყარებულიყო პროლეტარიატის დიქტატურა, - ხელისუფლება უნდა გადასულიყო გამარჯვებული პროლეტარიატის ხელში. ამ საკითხზე მარქს ბევრი არაფერი დაუწერია, პროლეტარიატის დიქტატურის ფორმად კი მიიჩნია პარიზის კომუნა (არსებობდა 1871 წ.).

რუსეთში ბოლშევიკების მოსვლა ხელისუფლების სათავეში პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარებად გამოცხადდა. თუმცა, რეალურად, ის ბოლშევიკური პარტიისა და მისი ხელმძღვანელი ვიწრო ჯგუფის დიქტატურა იყო. ლენინმა პროლეტარიატის დიქტატურის, ანუ სახელმწიფოებრივი წყობილების საფუძვლად **საბჭოები** გამოაცხადა, რომლებიც რიგ ადგილებში მუშებმა შექმნეს რუსეთის პირველი რევოლუციის (1905-1907) დროს.

საბჭოები იყო მუშებისა და გლეხების „თვითმმართველი მასობრივი ორგანიზაცია“, რომელიც უარყოფდა საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ორგანოების გამიჯვნას. საბჭოები გარეგნულად დემოკრატიული ორგანო იყო, მაგრამ არჩევნების დროს ერთი მუშის ხმა რამდენიმე გლეხის ხმას უდრიდა, ე. წ. ექსპლუატატორული კლასები კი ხმის უფლებას მოკლებული იყვნენ. მხოლოდ დიდი ხნის შემდეგ დამკვიდრდა საყოველთაო საარჩევნო უფლება, როდესაც „მტრული კლასები“ ფიზიკურად ლიკვიდირებული იყო.

რაც შეეხება არჩევნებს, ის ფიქტიური ხასიათის იყო, რადგანაც ირჩევდნენ ხელისუფლების მიერ დამტკიცებულ კანდიდატებს. საბჭოები სხვადასხვა დონის იყო, იერარქიული პრინციპით- ადგილობრივი, სარაიონო, საოლქო, რესპუბლიკური. საბჭოები პარლამენტისგან განსხვავებით, მუდმივმოქმედი ორგანო არ იყო და მოკლე დროით იკრიბებოდა სესიებზე. მუდმივმოქმედი ორგანო პრეზიდიუმი იყო, რომელსაც უმაღლესი საბჭო ირჩევდა. საბჭოები რაიმე არსებით როლს არ ასრულებდნენ ქვეყნის მართვაში.

ყველაფერს განაგებდა კომუნისტური პარტია. რევოლუციის შემდეგ, 1918 წლის მარტში, რსდმპ (ბ) VII ყრილობაზე ლენინმა თავის პარტიას სახელი შეუცვალა და სოციალ-დემოკრატიულის ნაცვლად რუსეთის კომუნისტური უწოდა, რომელსაც ფრჩხილებში დიდხანს ემატებოდა სიტყვა „ბოლშევიკების“. ეს იყო გამიჯვნა ევროპისა და რუსეთის სოციალ-დემოკრატებისაგან, მათი ზომიერებისა და კომპრომისებისადმი მიდრეკილების გამო.¹⁴

კომუნისტური პარტია, რეალურად, **პარტია-სახელმწიფო** იყო. საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოების პარალელურად არსებობდა მკაცრად ცენტრალიზებული კომუნისტური პარტიის ტერიტორიული ორგანოები, რომელთა ხელშიც თავმოყრილი იყო რეალური ძალა-უფლება. საბჭოთა კონსტიტუციაში არსებობდა მუხლი კომუნისტური პარტიის „ხელმძღვანელი და წარმართველი როლის“ შესახებ, მაგრამ ის, რომ სახელმწიფო ორგანოების ფუნქციებს კომუნისტური პარტია ასრულებდა, ეს არსად იყო გაწერილი და საბჭოთა სისტემის „არაფორმალურ რეალობას“ წარმოადგენდა.

ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდეგ ბოლშევიკური პარტია კიდევ უფრო რადიკალური გახდა. 1919 წლის მარტში მიღებულ კომუნისტური პარტიის ახალ პროგრამაში აღნიშნული იყო, რომ „ნათელი მომავლისაკენ“ გზის გასაკაფად სრულად უნდა აემოქმედებინათ პროლეტარული სახელმწიფოს მთელი ძალა. ეს გახდა საფუძველი ყველა სფეროს მართვის უკიდურესი ცენტრალიზებისათვის. სახელმწიფოს დაუქვემდებარეს სამოქალაქო საზოგადოების ყველა

¹⁴ ბოლშევიკები ფრაქციის სახით არსებობდნენ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიაში (რსდმპ), 1917 წლის გაზაფხულზე ჩამოყალიბდნენ ცალკე პარტიად სახელწოდებით - რსდმპ (ბოლშევიკების), 1918 წლის მარტში დაერქვა რუსეთის კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკების), საბჭოთა კავშირის შექმნის შემდეგ დაერქვა საკავშირო კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკების), 1952 წლის ოქტომბერში, პარტიის მე-19 ყრილობაზე, მის სახელწოდებაში სიტყვა „ბოლშევიკების“ გაქრა და მას ეწოდა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია.

სტრუქტურა. არ არსებობდა დამოუკიდებელი სასამართლო, პრესა, პროფკავშირები და ა. შ.

ასევე, კანონმდებლობის დონეზე არასოდეს ყოფილა დაფიქსირებული, მაგრამ საბჭოთა სისტემის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა ტერორი, რომელსაც სახელმწიფო იყენებდა თავისი პოლიტიკური მოწინააღმდეგეების წინააღმდეგ, მათ შორის პოტენციური მტრების წინააღმდეგაც, რომლებიც, რეჟიმის აზრით, შეიძლება ოდესმე მის წინააღმდეგ გამოსულიყვნენ. ტერორი და რეპრესიები საშუალებას აძლევდა სისტემას მორჩილებაში ყოლოდა როგორც მმართველობითი აპარატი, ისე მილიონობით რიგითი ადამიანი. თავიდან ტერორს ანხორციელებდა „საგანგებო“ დამსჯელი ორგანოები, შემდეგ კი შეიქმნა რეპრესიებზე პასუხისმგებელი სპეციალური სახელმწიფო უწყებები.

საბჭოური მმართველობის სისტემა მოხერხებული ინსტრუმენტი იყო კომუნისტური პარტიის ხელში იმ პოლიტიკის გასატარებლად, რომელიც მისი იდეოლოგიიდან გამომდინარეობდა. ხელისუფლების სათავეში მოსული კომუნისტური მმართველობა შეიძლება ორი სიტყვით დავახასიათოთ - დიქტატურა და ტერორი.

ჩანართი

„წითელი ტერორი“ ციფრებსა და ფაქტებში

ტერორი თავიდანვე კომუნისტური რეჟიმების ერთ-ერთი ფუნდამენტური განზომილება იყო. ტერორი - მასობრივი დანაშაული სახელმწიფოს მართვის სისტემადა აქციეს.¹⁵

1917 წლის 20 დეკემბერს რსფსრ სახკომსაბჭომ შექმნა სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისია „კონტრრევოლუციისა და საბოტაჟის წინააღმდეგ საბრძოლველად“. მისი თავმჯდომარე ფელიქს ძერჟინსკი გახდა.

¹⁵ კომუნიზმის შავი წიგნი. დანაშაულები, ტერორი, რეპრესია. თბ., ილიაუნი, 2011, გვ.12-13

ჩეკას არსებობის პირველი წლებიდან ამ უწყების თანამშრომლები ადვილად მიდიოდნენ სიყალბეზე და იგონებდნენ სხვადასხვა „შეთქმულებებს“, რომელთა ვითომ მონაწილეობს სასტიკად უსწორდებოდნენ.

1918 წლის 21 თებერვალს ჩეკისტებმა უფლება მიიღეს სასამართლოს გარეშე დაეხვრიტათ „მტრები“.

1918 წლის 5 სექტემბერს, ლენინზე თავდასხმისა და პეტროგრადის ჩეკას ხელმძღვანელის მ. ურიცკის მოკვლის გამო ბოლშევიკებმა გამოაცხადეს „წითელი ტერორი“ და პირველივე თვეს ათასობით ადამიანი დახვრიტეს.

1917 წლის ოქტომბრიდან 1919 წლის ჩათვლით „სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისიამ“ სიკვდილით დასაჯა მეფის მთავრობისა და დროებითი მთავრობის 10 ყოფილი მინისტრი, რუსეთის იმპერიის 16 ყოფილი გუბერნატორი, 79 ყოფილი გენერალი და ადმირალი, სახელმწიფო სათათბიროს 10 ყოფილი დეპუტატი, რომანოვების სამეფო ოჯახის 17 წევრი (მათ შორის არასრულწლოვანებიც.

ცნობილი ჩეკისტის მარტინ ლაცისის მონაცემებით, 1918-1919 წლებში წითელი ტერორის ფარგლებში დააპატიმრეს - 86.893 ადამიანი, ციხეში ჩასვეს - 34.334; მძევლად აიყვანეს - 13.111; საკონცენტრაციო ბანაკებში გააგზავნეს - 9.498; დახვრიტეს - 8.389.

1917-1922 წლებში ჩეკას რევტრიბუნალებმა და სასამართლოს გარეშეც დახვრიტეს ან წამებით მოკლეს 140.000 ადამიანი.

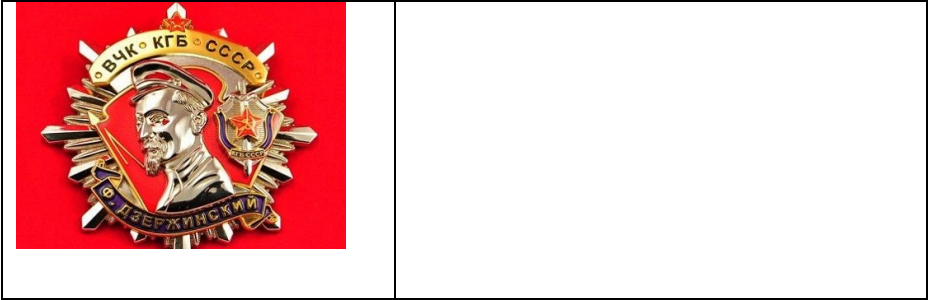
ჩეკისტების ფორმა ტყავის შავი ქურთუკი გახდა. მეფის რუსეთის არმიაში ასეთი ქურთუკები მფრინავებსა და მოტოციკლისტებს ეცვათ. საწყობებში მრავლად იყო ასეთი ქურთუკები და ჩეკისტებმა მათი რეკვიზიცია მოახდინეს.

ჩეკისტებს განუსაზღვრელი უფლებები ჰქონდათ. ამ უწყებაში შეიმუშავეს სპეციალური მეთოდები, თუ როგორ უნდა მოეკლათ თავში ერთი გასროლით ადამიანი, ისე რომ მუნდირი არ დასვროდათ.

ჩეკისტ ვასილი ბლოხინს თავისი ხელით ჰყავდა მოკლული 10 ათასზე მეტი ადამიანი. ეს იყო რუსეთის იმპერიაში 1721-1917 წლებში სიკვდილით დასჯილთა რაოდენობას.

ჩეკისტთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ფსიქიკური პრობლემების წინაშე დგებოდა და ეს „პროფესიულ ავადმყოფობად“ ექცათ. 1920-იან წლებში ბევრი ჩეკიტი ნარკოტიკებს იყენებდა, 1930-იან წლებში კი ალკოჰოლს ეძალებოდნენ.

მრავალი ჩეკიტი თავად დახვრიტეს კოლეგებმა როგორც „ხალხის მტრები“ 1919 წლისათვის ჩეკისტების რაოდენობა 37 ათასს აღწევდა, 1921 წელს კი მათმა რიცხვმა 261 ათასს მიაღწია. ეს აღემატებოდა ჟანდარმების რაოდენობას მეფის რუსეთში.

3. ბოლშევიკები და „ეროვნული საკითხი“

3.1. ეროვნული საკითხის მარქსისტული ხედვა

მარქსისტული დოქტრინის თანახმად, მთავარი იყო კლასობრივი ბრძოლა და „მუშათა კლასის განთავისუფლება“, რასაც კომუნიზმის დამყარება მოყვებოდა. მასთან შედარებით ეროვნული საკითხი (ანუ ხალხებს შორის არსებული წინააღმდეგობები, დიდი ერების მიერ პატარა ერების დაპყრობა და ჩაგვრა) მეორეხარისხოვანი იყო. ეროვნული საკითხის გადაჭრა, მათი აზრით, უნდა მოჰყოლოდა სოციალისტურ რევოლუციას, ანუ პროლეტარიატის გამარჯვებას ბურჟუაზიაზე და სოციალიზმის მშენებლობას.

მარქსიზმის მიხედვით ერი ისტორიული კატეგორია იყო. მარქსისტული დოქტრინის მიხედვით, სოციალიზმზე გადასვლასთან ერთად არა მარტო გაქრებოდა კლასებს შორის განსხვავება, არამედ გაქრებოდა ეროვნული წინააღმდეგობები და თავად ეროვნული განსხვავებებიც. მარქსიზმის თანახმად კომუნიზმის დროს ერებიც არ იარსებებდნენ. შესაბამისად, ეროვნული საკითხი „ტაქტიკის საკითხი“ იყო და არა სტრატეგიის. ამ ხედვიდან გამომდინარეობდა ქართველი მარქსისტების ნიჰილისტური დამოკიდებულებაც ქართველი ხალხის ეროვნული ინტერესებისადმი.

3.2. ბოლშევიკების დამოკიდებულება ეროვნული საკითხი-სადმი

რუსეთის იმპერიაში, რომელშიც 200-მდე ერი და ეროვნება ცხოვრობდა და რომელსაც თავად ლენინმა „ხალხთა საპყრობილე“ უწოდა, ეროვნული საკითხი უაღრესად მწვავედ იდგა. ასეთ ვითარებაში ნებისმიერ პარტიას უნდა ჰქონოდა ეროვნული საკითხის საკუთარი ხედვა. ბოლშევიკები, როგორც მარქსისტები, იზიარებდნენ მარქსიზმის ძირითად დებულებებს ერისა და ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით.

ბოლშევიკები აღიარებდნენ ე. წ. ერთა თვითგამორკვევის უფლებას, ანუ დაპყრობილი ერის უფლებას თავად განესაზღვრა საკუთარი ბედი, მოეთხოვა ავტონომია, ანდა, თუ საჭიროდ ჩათვლიდა, შეექმნა დამოუკიდებელი სახელმწიფოც. თუმცა, ამ უფლების პროგრამაში აღიარებასთან ერთად, მის რეალიზებას რუსეთის სახელმწიფოდან გამოყოფისა და ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოების შექმნის სახით უარყოფითად უყურებდნენ. მათი აზრით, მხოლოდ „დიდი სახელმწიფო“ უზრუნველყოფდა პროგრესს და ხელსაყრელი იყო მშრომელებისთვის.

ლენინი, ისევე როგორც მარქსი და ენგელსი, უნიტარისტი იყო. მისი თქმით, დიდი ცენტრალიზებული სახელმწიფო „უდიდესი წინგადადგმული ისტორიული ნაბიჯი იყო შუასაუკუნეების დაქსაქსულობიდან ყველა ქვეყნის მომავალ სოციალისტურ ერთიანობისაკენ“. ლენინი 1913 წელს წერდა: „სანამ სხვადასხვა ერები ერთიან სახელმწიფოს შეადგენენ, მარქსისტები არავითარ შემთხვევაში არ დაუჭერენ მხარს არც ფედერაციას და არც დეცენტრალიზაციას“.

ერთა თვითგამორკვევის უფლების აღიარებასთან ერთად, ბოლშევიკები ქადაგებდნენ პროლეტარულ ინტერნაციონალიზმსაც, - სხვადასხვა ერის მშრომელთა სოლიდარობასაც, რომლის ერთ-ერთ გამოვლინებად ერთიანი სახელმწიფოს უპირობო მხარდაჭერა მიაჩნდათ.

სახელმწიფოებრივი განვითარების თვალსაზრისით, პროგრესი უნდა გამოხატულიყო სხვადასხვა ტიპის საკავშირო სახელმწიფოებიდან ერთიან რესპუბლიკად გაერთიანებაში, მისგან კი უნდა გადასულიყვნენ არასახელმწიფოებრივ საზოგადოებრივ მმართველობაზე.

3.3. ეროვნული საკითხის „ბოლშევიკური“ გადაწყვეტა: 1918-1921 წლები

1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ რუსეთის ერთიანი სახელმწიფო ფაქტობრივად დაინგრა, მის ტერიტორიაზე ჩამოყალიბება დაიწყო სხვადასხვა ეროვნულმა სახელმწიფოებმა. ეს პროცესი კიდევ უფრო გაძლიერდა ბოლშევიკების ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდეგ.

ბოლშევიკები, როდესაც ხელისუფლებაში მოვიდნენ, იძულებულნი გახდნენ სიტყვიერად მაინც სხვა მიდგომა დაეფიქსირებინათ ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით. ეროვნული საკითხის იგნორირება, მაშინ როდესაც რიგმა ერებმა პრაქტიკულად დაიწყეს ერთა თვითგამორკვევის უფლების რეალიზება, ზოგიერთმა კი დამოუკიდებელი სახელმწიფოების მშენებლობაც, შეუძლებელი იყო. ამავე დროს ბოლშევიკებს, ხელისუფლების შენარჩუნებისთვის ბრძოლაში, ძალზედ სჭირდებოდათ ყოფილ რუსეთის იმპერიაში შემავალი სხვა ეროვნებების მხარდაჭერა.¹⁶

1917 წლის 3 ნოემბერს, ბოლშევიკური რევოლუციის პირველსავე დღეებში, მიიღეს რუსეთის ხალხთა უფლებების დეკლარაცია, რომლის ძალითაც მათ თვითგამორკვევის უფლება მიენიჭათ, რუსე-

¹⁶ 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ბოლშევიკური ხელმძღვანელობა იძულებული იყო ეღიარებინა პოლონეთისა და ფინეთის დამოუკიდებლობა, 1918 წლის მარტში, ბრესტის ზავის პირობით, - უკრაინის, 1918 წლის აგვისტოში კი, ბრესტის ზავის დამატებითი პუნქტით - საქართველოს დამოუკიდებლობა. 1918 წლის 3 დეკემბერს აღიარეს კომუნისტური ესტონეთის, 27 დეკემბერს კი კომუნისტური ლატვიისა და ლიტვის დამოუკიდებლობა, 1919 წლის 5 თებერვალს აღიარეს ბელორუსიის კომუნისტური რესპუბლიკა.

თიდან გასვლის ჩათვლით. თუმცა ცხადი იყო, რომ ბოლშევიკები ამ უფლების გამოყენების წინააღმდეგი იყვნენ.

ამასთან დაკავშირებით ქართველი ემიგრანტი ივანე ნანუაშვილი აღნიშნავდა: „პირველად სახელწოდება განვიხილოთ: რუსეთის ხალხების უფლებათა დეკლარაცია. როგორც ამბობენ, ხალხებს მიენიჭათ გამოყოფის უფლება, თუმცა ისინი რუსეთის მფლობელობაში რჩებიან და მას ექვემდებარებიან. ამ პოლიტიკურ ქიმერას კონკრეტული მიზანი და ფუნქციები აქვს. ავტორებს მშვენივრად ესმით, როგორ უნდა გამოიყენონ იგი თავის სასარგებლოდ. ფაქტობრივად, დეკლარაციის თითქმის ყველა კომენტარსა თუ განმარტებაში საბჭოთა ხელისუფლება ექსკლუზიურ უფლებას იტოვებს, ეს პრინციპი ყოველი ინდივიდუალური შემთხვევისათვის თვითონ განმარტოს. ყველასთვის ნათელი გახდა, რომ ამ უფლებას არავის გამოაყენებინებდნენ სსრკ-სა თუ რუსეთის ფედერაციაში.¹⁷

ლენინმა დაინახა „სოციალისტური პროლეტარული სახელმწიფოს ტერიტორიის მკვეთრად შემცირების“ საფრთხე. ამიტომ ბოლშევიკების ლიდერი უცხად გახდა ფედერალიზმის აქტიური მომხრე. ლენინისთვის ფედერაცია იყო არა სახელმწიფოს დანაწილების, არამედ რუსეთის სახელმწიფოს ერთიანობის შენარჩუნების გზა. მისთვის ეს იყო „სრული ერთობისაკენ“ მიმავალი გარდამავალი ეტაპი.

1918 წლიდან ბოლშევიკებმა კურსი აიღეს ფედერალიზმზე, როგორც სახელმწიფოს მოწყობის ახალ ფორმაზე ყოფილი რუსეთის იმპერიის მთელი ტერიტორიისთვის, მაგრამ ამავე დროს ხაზს უსვამდნენ ამ ფორმის ტაქტიკურ, დროებით ხასიათს. მიზანშეწონილად ჩაითვალა, რომ „იმულებითი ცენტრალისტური უნიტარიზმი“ შეცვლილიყო „ნებაყოფლობითი ფედერალიზმით“, იმისათვის, რომ დროთა განმავლობაში მას ადგილი დაეთმო „ნებაყოფლობითი სოციალისტური უნიტარიზმისათვის“.

¹⁷ ი. ნანუაშვილი. რა უნდა იცოდეს ყველამ თავისუფალ სამყაროში რუსეთის შესახებ. გვ.146

სამოქალაქო ომის პერიოდში თეთრები გამოდიოდნენ „ერთიანი და განუყოფელი რუსეთის“ ლოზუნგით, ბოლშევიკები კი აქტიურად საუბრობდნენ ერთა თვითგამორკვევის პრინციპსა და ფედერალიზმზე, რამაც ბოლშევიკებს ეროვნული მოძრაობების მხარდაჭერა მოუტანა.

კომუნისტების მიერ მიღებულ რუსეთის სფსრ 1918 წლის კონსტიტუციაში ფედერაცია, როგორც სახელმწიფოს მოწყობის ფორმა, მხოლოდ დეკლარირებული იყო, ფაქტობრივად კი იქმნებოდა უნიტარული სახელმწიფო, რომელიც ერთი ცენტრიდან იმართებოდა. მმართველი პარტია - ბოლშევიკებისა ერთიანი და ცენტრალიზებული იყო, ყველა ავტონომიას და „სუვერენულ რესპუბლიკას“ ეს პარტია ედგა სათავეში და მოსკოვიდან იღებდა მითითებებს.

რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში 1918-1922 წლების განმავლობაში მრავალი ავტონომიური ერთეული შეიქმნა. მათ სხვადასხვა იერარქიული სტატუსი ჰქონდათ - ავტონომიური რესპუბლიკა, ავტონომიური ოლქი, შრომითი კომუნა. უფრო „მოზრდილი“ პატარა ერები ავტონომიის სტატუსს იღებდნენ, უფრო „პატარები“, - ავტონომიური ოლქის. მათი ჩამოყალიბება ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით ქვემოთ მოტანილ ცხრილშია გადმოცემული:

წელი და თვე	ავტონომიური ერთეული
1918 წ. აპრილი	თურქესტანის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა (ასსრ)
1918 წ. ოქტომბერი	ვოლგისპირეთის გერმანელთა შრომითი კომუნა
1919 წ. მარტი	ზაშკირეთის ასსრ
1920 წელი	თათრეთის ასსრ კარელიის შრომითი კომუნა ჩუვაშეთის ავტონომიური ოლქი (აო) ყირგიზეთის (1925 წ-დან ყაზახეთის) ასსრ

	ვოტის *(1932 წ-დან უდმურტეთის) აო მარიელთა აო ყალმუხეთის აო დადესტნისა და მთიელთა ასსრ
1921 წელი	კომი (ზირიანის) აო ყაბარდოს აო ყირიმის ასსრ
1922 წელი	ყარაჩაი-ჩერქეზეთის აო მონღოლ-ბურიატთა აო ყაბარდო-ბალყარეთის აო იაკუტიის ასსრ ოიროტის (1948 წ-დან მთიანი ალტაის) აო ჩერქეზეთის (ადიღეს) აო ჩეჩენთა აო

1922 წლის ბოლოს რუსეთის საბჭოთა ფედერაციულ სოციალისტურ რესპუბლიკაში (ურსფსრ) იყო 19 ავტონომიური რესპუბლიკა და ოლქი, ასევე 2 ეროვნული ნიშნით შექმნილი კომუნა. ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნები ბევრი არაფრით განსხვავდებოდნენ ჩვეულებრივი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულებისაგან და ცენტრთან მიმართებაში ერთნაირად უუფლებონი იყვნენ.

ჩანართი

ნოე ჟორდანიას ეროვნული საკითხისადმი ბოლშევიკების დამოკიდებულებაზე

ბოლშევიზმი ნაციონალურ საკითხშიაც ... აშკარათ ააფრიალა იმპერიალისტური დროშა. ის მართალია ყვირის ერის თავისუფლებაზე, მარა იმ ერის, რომელიც მის ხელში არ არის და მას ვერსაიდან ვერ უდგება. აქაც მას აინტერესებს არა ერის სვე-ბედი, არამედ წაქცევა

მისი კონკურენტის, მისი მოწინააღმდეგე იმპერიალისტური სახელმწიფოსი. ეს არის აღდგენა პრიმიტიული იმპერიალიზმის. მოსკოვი ექანება სულ უკან-უკან, გასული საუკუნის მესამოცე წლების საერთაშორისო ინტრიგის და შუღლის პოლიტიკისაკენ

ბრძოლა, 1926, N 1, გვ.6

3.4. სამოქალაქო ომში ბოლშევიკების გამარჯვება და საბჭოთა სისტემის ტერიტორიული გაფართოება

ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ გაშლილ სამოქალაქო ომში ბოლშევიკებმა გაიმარჯვეს. ამის უმთავრესი მიზეზი ის იყო, რომ ბოლშევიკების წინააღმდეგ მებრძოლი „თეთრი მოძრაობა“ მოკლებული იყო მასების მხრიდან მხარდაჭერას. „მველი რუსეთის“ აღდგენის ლოზუნგი მიუღებელი იყო გლეხობისათვის, რომელსაც ემინოდა ბოლშევიკების მიერ მიცემული მიწის დაკარგვისა და ეროვნული უმცირესობებისთვის, რომლებიც „მველ რუსეთში“ მხოლოდ ჩაგვრის ინსტრუმენტს ხედავდნენ.

ბოლშევიკები არ სცნობდნენ ყოფილი რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაზე შექმნილ დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს და მათ „ბურჟუაზიულ“, „კონტრრევოლუციურ“ წარმონაქმნებად მიიჩნევდნენ. შეიძლება, ტაქტიკური მოსაზრებების გამო, მოსკოვის ბოლშევიკურ ხელისუფლებას მათი დამოუკიდებლობა ეღიარებინა, მაგრამ როგორც კი შესაძლებლობა მიეცემოდათ, მათ თავს ესხმოდნენ და ძალით გასაბჭოებას ცდილობდნენ.¹⁸

¹⁸ ამის მაგალითია საქართველო. საქართველოში ბოლშევიკები დიდი გავლენით არ სარგებლობდნენ. 1918 წლის 26 მაისს საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, 1918 წლის აგვისტოში, ბრესტის ზავის დამატების სახით, მოსკოვმა საქართველოს დამოუკიდებლობა აღიარა, თუმცა, აზერბაიჯანის გასაბჭოების შემდეგ 1920 წლის აპრილის ბოლოს რუსეთის წითელი არმია საქართველოში შემოიჭრა და მისი დაპყრობა სცადა. პოლონეთთან ომის დაწყების გამო 1920 წლის 7 მაისს საქართველოსთან სამშვიდობო ხელშეკრულება გააფორმა, თუმცა შემდეგ ახალი თავდასხმისთვის

სამოქალაქო ომში წარმატებებთან ერთად მნიშვნელოვნად გაფართოვდა ტერიტორია, რომელსაც საბჭოთა რეჟიმი აკონტროლებდა და მან 1921 წლისათვის ყოფილი რუსეთის იმპერიის ტერიტორიის დიდი ნაწილი მოიცვა.¹⁹ მართალია ამ ტერიტორიის (90%) და მოსახლეობის (70%) დიდი ნაწილი რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში შედიოდა, მაგრამ მის გარეთ არსებობდნენ მოსკოვის კონტროლის ქვეშ მყოფი „დამოუკიდებელი“ საბჭოთა რესპუბლიკები: ბელორუსია, უკრაინა, აზერბაიჯანი (საბჭოთა ხელისუფლება დაამყარეს 1920 წლის აპრილში), სომხეთი (1920 წლის ნოემბერი), საქართველო (1921 წლის თებერვალ-მარტი). შუა აზიაში არსებობდა ხორეზმის (1920 წ. თებერვლიდან) და ბუხარის (1920 წ. ოქტომბრიდან) სახალხო საბჭოთა რესპუბლიკები.

შორეულ აღმოსავლეთში 1920 წელს შეიქმნა „ბუფერული“ (იაპონიასთან კონფლიქტი რომ თავიდან აეცილებინათ) შორეული აღმოსავლეთის რესპუბლიკა. ამ „სახელმწიფომ“ იარსება 1920 წლის 6 აპრილიდან 1922 წლის 15 ნოემბრამდე. ის მოიცავდა ამურისპირა, ბაიკალისიქითა, კამჩატკის, ზღვისპირა და სახალინის ოლქებს. 1921 წლის 22 აპრილს ბაიკალისპირეთში შეიქმნა ბურიატ-მონღოლეთის ავტონომიური ოლქი.

შორეული აღმოსავლეთის რესპუბლიკის ისტორია ხანმოკლე აღმოჩნდა - აშშ-ის ზეწოლის, ვაშინგტონის კონფერენციაზე (1921-1922) დიპლომატიური იზოლაციის და შიდაპოლიტიკური სირთულეების გამო, იაპონია იძულებული გახდა თავისი ჯარი გაეყვანა შორეული აღმოსავლეთიდან. 1922 წლის 25 ოქტომბერს ვლადივოსტოკში შევიდნენ წითელი არმიის ნაწილები, შორეული აღმოსავლეთის რესპუბლიკამ კი მალე „თვითლიკვიდაცია“ გამოაცხადა. 1922

მოემზადა და 1921 წლის თებერვალ-მარტის ომის შედეგად საქართველო დაიპყრო და ძალით დაამყარა საბჭოთა ხელისუფლება.

¹⁹ „გასაბჭოებას“ გადაურჩა ყოფილი რუსეთის იმპერიის დასავლეთი ნაწილი - პოლონეთი, ფინეთი და ბალტიის რესპუბლიკები (ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი) დამოუკიდებელი სახელმწიფოები გახდნენ, ასევე ბესარაბია (მოლდოვა) რუმინეთმა დაიკავა.

წლის 15 ნოემბერს ყოფილი შორეული აღმოსავლეთის რესპუბლიკა მიიღეს რსფსრ შემადგენლობაში, როგორც შორეული აღმოსავლეთის ოლქი.

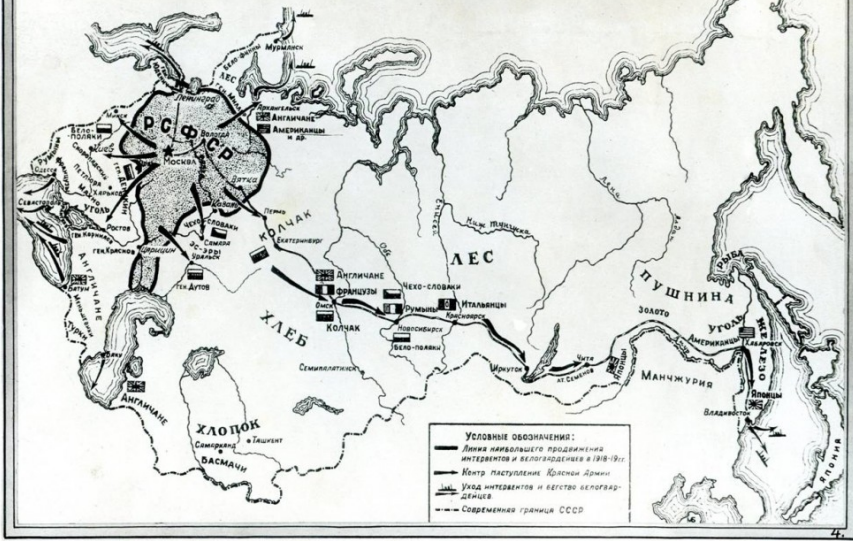
რუსეთის წითელი არმიის მიერ დაპყრობილ და გასაბჭოებულ რესპუბლიკებთან მოსკოვი აფორმებდა ხელშეკრულებებს ეკონომიური, სამხედრო და სხვა სფეროებში თანამშრომლობის შესახებ, მაგრამ, სამოქალაქო ომში გამარჯვების შემდეგ, ასეთი სისტემა აღარ აკმაყოფილებდათ. მოსკოვის კომუნისტი მმართველებისათვის დღის წესრიგში დგებოდა „ერთიანი“ სახელმწიფოს შექმნის საკითხი.

ყველა „დამოუკიდებელი“ საბჭოთა რესპუბლიკა ხელოვნურად იყო შექმნილი, რუსეთის წითელი არმიის მიერ ამ ქვეყნების შეიარაღებული გზით დაპყრობის შედეგად. მაგალითად, საქართველოში რუსეთის წითელი არმია რომ არ შემოჭრილიყო ჩვენს ქვეყანაში კომუნისტები ვერასოდეს მოვიდოდნენ ხელისუფლებაში.

ყველა „დამოუკიდებელ“ საბჭოთა რესპუბლიკებში ხელისუფლების სათავეში იყო ერთი პარტია - ბოლშევიკების პარტია, რომელთაც „სუვერენულ“ საბჭოთა რესპუბლიკებში მხოლოდ მოჩვენებით ერქვათ შესაბამისი ეროვნული სახელები - ბელორუსის, უკრაინის, საქართველოს, სომხეთის აზერბაიჯანის პარტიები. სინამდვილეში ისინი რუსეთის კომუნისტური პარტიის რეგიონული ორგანიზაციები იყვნენ.

1922 წლისათვის ბოლშევიკების ხელში მოქცეულ ტერიტორიაზე ცხოვრობდა 136,9 მლნ ადამიანი, აქედან 65 მილიონი არარუსი იყო. ბოლშევიკებისთვის საჭირო იყო „ეროვნული საკითხის“ მოკვნიებითი გადაწყვეტა. მოსკოვის კომუნისტური ხელისუფლების ბატონობის ქვეშ მოქცეულ ტერიტორიაზე ერთიანი სახელმწიფოს შექმნა არსებითად იყო რუსეთის იმპერიის აღდგენა ახალი ფორმით.

ОБЩАЯ СХЕМА ФРОНТОВ ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЫ

3.5. ბოლშევიკები „იმპერიულ“ და „ადგილობრივ“ ნაციონალიზმს შორის

სამოქალაქო ომის დამთავრების შემდეგ მოსკოვის საბჭოთა მმართველების წინაშე დადგა საკითხი, თუ როგორ უნდა მოეწყობა სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით „გასაბჭოებელი“ ტერიტორია (22,4 მლნ კვ. კმ.). მათთვის უდავო იყო, რომ მთელი ის სივრცე ევრაზიის ტერიტორიაზე, სადაც „საბჭოთა წყობილება“ არსებობდა, მოსკოვიდან მართულ ერთიან ცენტრალიზებულ სახელმწიფოდ უნდა გარდაქმნილიყო, მაგრამ როგორ და რა ფორმით, ამის თაობაზე თავიდან ერთი აზრი არ არსებობდა.

ბოლშევიკი ლიდერების ნაწილი, ყოველ შემთხვევაში ლენინი და ტროცკი კოსმოპოლიტები იყვნენ და მათ „ეთნიკური ნაციონალიზმი“ არ ახასიათებდათ. ისინი ესწრაფვოდნენ მსოფლიო სოციალისტური რევოლუციის განხორციელებას, რასაც უნდა მიჰყოლოდა ერთიანი სოციალისტური სახელმწიფოს შექმნა, მაგრამ მსოფლიო სოციალისტური რევოლუცია იგვიანებდა, - მოვლენები ისე არ წარიმართა როგორც ამას ბოლშევიკი ლიდერები მოელოდნენ.

ბოლშევიკები კიდევ ერთი მოულოდნელი გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდნენ. 1919-1922 წლებში ერთა თვითგამორკვევის პრინციპი კომუნისტების ნაწილმა აღიქვა არა ტაქტიკურ ნაბიჯად, არამედ სახელმძღვანელო პრინციპად და პარტიის მიერ დეკლარირებული ამ პრინციპის ცხოვრებაში გატარებას ცდილობდნენ. მათ „ნაციონალ“ კომუნისტები / „ნაციონალ“-უკლონისტები უწოდეს.

„ნაციონალ“-კომუნისტები უკრაინის, ბელორუსიის, საქართველოს კომპარტიებიდან, ასევე მუსლიმი კომუნისტები (თათარი კომუნისტები) ენერგიულად ცდილობდნენ „დამოუკიდებლობის ატრიბუტების“ შენარჩუნებას თავიანთი ეროვნული რესპუბლიკებისთვის.

ნაციონალ-უკლონისტებს უპირისპირდებოდნენ იმპერიულად მოაზროვნე ბოლშევიკები, რომლებიც რუსულ ველიკოდერჟავულ ნაციონალიზმს ემყარებოდნენ. ბევრი მათგანი საერთოდ უარყოფდა

ერების პოლიტიკური თვითგამორკვევის შესაძლებლობას (კარლ რადეკი, გეორგი პიატაკოვი, ნიკოლაი ბუხარინი, ფელიქს ძერჟინსკი, მიხაილ პოკროვსკი). მაგალითად, პიატაკოვის თქმით, ერთა თვითგამორკვევის პრინციპის დეკლარირება იყო მხოლოდ პოლიტიკური თამაში და ის სერიოზულად არ უნდა აღეჭვათ.

ნაციონალ-უკლონისტებს იცავდა მსოფლიო რევოლუციაზე ორიენტირებული ლენინი. მას კარგად ესმოდა, რომ თუკი ყოფილ რუსეთის იმპერიაში შემავალ ერებს შეავიწროებდნენ, ეს მსოფლიო რევოლუციას დაასამარებდა.

მიმდინარეობა	ლიდერები	პოზიცია	ბედი
ბოლშევიკი-კოსმოპოლიტები	ლენინი, ტროცკი	მიზნად ისახავდნენ მსოფლიო სოციალისტურ რევოლუციას	მსოფლიო რევოლუციის გადავადებამ, ლენინის სიკვდილმა და ტროცკის დამარცხებამ ამ მიმდინარეობას ძალა გამოაცალა
ბოლშევიკური იმპერიული ნაციონალიზმი	სტალინი, ძერჟინსკი, რადეკი, ბუხარინი	რუსული ბოლშევიკური სახელმწიფოს შექმნა და გაძლიერება, ემყარებოდნენ რუსულ ნაციონალიზმს	მსოფლიო რევოლუციის იმედების გაქრობამ გააბატონა რუსულკომუნისტური იმპერიულიზმის მიმდინარეობა
ნაციონალ-უკლონისტები	უკრაინელი ბოროტბისტები, ქართველი „უკლონისტები“	ცდილობდნენ თავიანთი საბჭოთა რესპუბლიკების	გაანადგურეს იმპერიული-ბოლშევიკური ნაციონალიზმის

	„ სულტან გალიევის მუსლიმური კომუნისტური პარტია	თვის „დამოუკიდებლო ბის ატრიბუტები“ შეენარჩუნებინათ	პოზიციაზე მდგომებმა
--	---	--	------------------------

დანართი

როგორ გაჰკიცხეს ქართველმა მუშებმა სტალინი

1921 წლის ივნისში სტალინი პირველად ჩამოვიდა წითელი არმიის მიერ დაპყრობილ საქართველოში. მან ქართველ მუშებთან შეხვედრა მოინდომა, რადგანაც ბოლშევიკები თავის დასაყრდენად სწორედ მუშებს აცხადებდნენ. ის რაც ამ შეხვედრაზე მოხდა სტალინისთვის მოულოდნელი იყო - შეკრებილებმა სტალინს არ მოუსმინეს და დაგმეს საქართველოს ოკუპაცია. ქვემოთ მოყვანილ დოკუმენტში მოთხრობილია ამ შეხვედრის შესახებ

17.07.1921

ძვირფასო ძმავო ხარიტონ,

ჩამოვიდა რუსეთიდან კავკავში საქმეებზე სტალინი, რუსეთის აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმის წევრი და სვანიძემ (მისი ცოლის ძმავა) არ დააყოვნა წასულიყო კავკავში რევკომის ნება დაურთველათ და ყოველივე უმსგავსობა საქართველოს კომუნიზმის მოეხსენებია მისთვის (სხვათა შორის ამ გამოსვლამ სვანიძისამ გამოიწვია განკარგულება ცეკასი, რომ არც ერთ პასუხისმგებელ კომუნისტს არ აქვს უფლება გავიდეს საზღვარგარეთ ცეკას და რევკომის ნებადაურთველათ).

სვანიძე, როგორც გითხარი, უფრო მარჯვნივ იხრება. მას რეკომში ქავთარაძე უჭერს მხარს (და მგონი ტოროშელიძეც, სოვნარხოზის უფროსი).

სტალინი ჩამოვიდა თბილისში და როგორც გადმომცენ, ცეკაში იყო სხდომა სულ დედის გინებით და ამის შემდეგ გაიმარჯვა მემარცხენე მიმართულებამ. სტალინიც დარწმუნდა ნახალოვკაში, რომ მეტის - მეტათ სუსტი პოლიტიკა არის მენშევიკების წინააღმდეგ.

ეხლა ნახალოვკის ამბავი: დანიშნული იყო ამ სა[მ] დღის წინათ სტალინის მოხსენება. თეატრი მთლათ გაიჭედა ხალხით. მე არ ვიყავი, იყო კაცი (ჩემიანი), რომელმაც სიტყვა სიტყვით გადმომცა. შემდეგ ისიდორემაც ეგ დამიმოწმა.

კრება ძლიერ ნერვიულად დაიწყო. [სტალინს] მოხსენებას აწყვეტინებდენ ძალიან მაგარი რეპლიკებით: „სიცრუეა“, „სტყუით“, „მოღალატეები ხართ“, „გაგვმარცვით“, „დაგვიბყარით“ და სხვა უკეთესები. კიდევ ერთი ღონიერი რეპლიკისთვის ერთი მუშა დაიჭირეს. ეგ გაიგო კრებამ, ასტყდა აურ-ზაური და გააშვებინეს. ჩეკისტები დაძრწოდნენ. „დოკლადს“ ტაში რამოდენიმე პირმა დაუკრა.

შემდეგ სიტყვა აიღო ალექსანდრე დგებუაძემ (ჰო, მართლა, ისიც დაჭერილია) და წარმოსთქვა მშვენიერი შინაარსიანი სიტყვა. სიტყვათ სიტყვამდე გააბათილა მომხსენებლის დებულებები. ეგ იყო ჩვეულებრივი შაბლონიური ცილისწამება - „არ დაგვიბყრია“, „მოვედით“, „ვიხსენით მენშევიკების უღლიდანო“ (ამის თქმაზე თითქმის მთელი თეატრი ყვიროდა - „ჩვენ ყველა მენშევიკები ვართ“).

ალექსანდრე ხელით ჩამოიყვანეს სცენიდან.

სხვათა შორის აქ ალექსანდრემ მიმართა კობას სიტყვის ბოლოს და უთხრა, რომ - „საქმეზე ლაპარაკი გათავდა და ახლა უნდა პირადათ მოგმართო: ბიჭო, კობა, რა გითხრა, არა გრცხვენია, ბიჭო, მე ვარ კონტრრევოლუციონერიო?“

ამ სიტყვებმა დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა.

ალექსანდრე დგებუაძის შემდეგ ილაპარაკა ვიღაც ერთმა ბებერმა ბოლშევიკმა, რომელმაც სხვათა შორის თქვა, რომ - არ დაივიწყოთ, რომ ჩვენ შტიკით დაგიპყარით და მაგ რეპლიკებს თუ არ და[ა]ნებეთ თავი და ხელი შემიშალეთ - ყველას დაგიჭერთო.

ამ განცხადებამ დიდი აურზაური გამოიწვია. კობა არც მოკვდა, არც დარჩა, იყო თავის სკამზე გათეთრებული.

შემდეგ გამოუშვეს ვიღაც მაკარონები. სხვათა შორის ვინმე სალდათი “ივანოვ კავკასკი”, რომელმაც დაიწყო, რომ შიმშილობაა იმიტომ, რომ მენშევიკებმა გაგვქურდეს და გაგვცარცვესო. ამ „რეჩის“ დროს სულ ყვირილი და კივილი იყო; რეპლიკები: „თვითონ ქურდები“, „ყაჩაღები“, „გამყიდველები“ და სხვა.

ყოველივე ამის შემდეგ სიტყვის თქმა მოისურვა ისიდორემ [რამიშვილმა]. ის ხალხმა აიყვანა ხელში, დიდხანს არწია და შემდეგ დასვა ტრიბუნაზე: [ისიდორეს] სიტყვის შემდეგაც საშინელი ოვაციები გაუმართა.

მან მიმართა კრებას და უთხრა, რომ “ნუ ნერვიანობთ, დაწყნარდითო. ვიცი თქვენი ნერვების მიზეზი. ეგ ის არის, რომ თქვენ არ ხართ მიჩვეული დაყენებულ პრეზიდენტს. დღეს კი ასეთიაო. დღეს ყველაფერი დაყენებულია და თქვენ ეგ გალელვებთ, რომ კაცი არაფერს გეკითხებათო.

„მართალია“, გაისმა ხმები.

„რა მოგვიტანა ბოლშევიკებმაო?“ - შეეკითხა ისიდორემ.

ხალხმა იყვირა: - „სიკვდილი, შიმშილი, ხოლერა, ჟამიო“ და სხვა ათასი.

„რა წავგართვაო?": - „სახელმწიფო, თავისუფლება, ქონებაო“ და სხვა.

ისიდორეს ლაპარაკის დროს თეატრი საოცარ სანახაობას წარმოადგენდა, ხალხი გუგუნებდა, ტყავში ვერ ეტეოდა. დიდი ხანია ასეთ გამოსვლას, აგეთ მძლავრ ხმას ადგილი არ ქონია.

ისიდორეს შემდეგ სიტყვა აიღო მომხსენებელმა [სტალინმა]. მან დაიწყო ლაპარაკი და ხალხი დაიდრა შინ. ბევრი იხვეწა [სტალინი] – „მომისმინეთო“, მაგრამ ვერაფერი უშველა. რეზოლიუცია არ წამოაყენეს, იმიტომ, რომ შედეგი ცხადი იქნებოდა.

აი მოკლეთ ნახალოვკის ინციდენტი.